Posudek vedoucího diplomové práce

Obor: Český jazyk a literatura - Fonetika

Jaroslav Šimek

Explozívy v češtině: temporální vlastnosti a variabilita při realizaci

Diplomová práce Jaroslava Šimka je poměrně rozsáhlou materiálovou studií, která aktualizuje a prohlubuje popis zvukové stránky češtiny v oblasti temporálních vlastností segmentů. Předmětem práce je trvání českých exploziv v projevech s relativně vysokým stupněm spontaneity. Výzkum navazuje na klauzurní práci a v souladu se zadáním diplomové práce metodicky vychází z disertační práce P. Machače Temporální a spektrální struktura českých exploziv. Tím je vysokou měrou zajištěna srovnatelnost těchto a v současnosti i dalších prací, jejichž výsledky na základě analýzy přirozeného řečového materiálu modifikují dosud uváděné údaje o trvání obstruentů v češtině. Předkládaná práce přináší nové poznatky o temporálních vlastnostech exploziv zejména ve skupinách konsonantů a exploziv realizovaných nekanonicky.

Práce má 131 stran a je členěna do deseti kapitol. Příloha na CD obsahuje text práce, nahrávky, soubory typu TextGrid, tabulky a skripty pro fonetický program Praat.

První kapitola se věnuje explozivám nejprve obecně, a to z hlediska jejich postavení v jazycích světa, z hlediska artikulace, aerodynamických poměrů, názvosloví apod. Popis českých exploziv nepostrádá komentář k postavení /g/ v češtině a ke specifikám exploziv palatálních. Uveden je zde rovněž výčet typů nekanonických realizací exploziv, z nichž některé jsou v konkrétním zvukovém materiálu a ve spontánních projevech vůbec relativně četné. U konstatování artikulace /t/ přední částí hřbetu jazyka by bylo vhodné uvést, kdy k takovému jevu může docházet.

Ve druhé kapitole autor detailně informuje o zvukovém materiálu a užitých metodách. Měří trvání 1159 exploziv v projevech s vysokým stupněm spontaneity od tří žen a tří mužů (televizní pořad). Poměrně přísná kritéria výběru jednotlivých zvukových položek znamenala pro diplomanta značnou časovou náročnost při sestavování strukturovaného řečového materiálu pro analýzu exploziv v různých kontextech. Název oddílu 2.2.1 *Vymezení zvukového materiálu* není výstižný, neboť se zde pojednává o mluvčích. Zvukový materiál je vymezen spíše v oddílech 2.1 a 2.2.3.

Ve třetí kapitole diplomant uvádí a vysvětluje pravidla, která uplatňuje při umísťování hranic mezi explozivou a sousedními segmenty různého typu. Pokud autor uvádí jako příklad pro nízký akustický kontrast sekvenci dvou neznělých obstruentů, měl by takový příklad konkretizovat. Místy se autor až příliš drží formulací z prací, které mu v souladu se zadáním slouží jako metodické vodítko (to platí i pro některé další kapitoly).

V dalších kapitolách (4-9) diplomant zkoumá temporální vlastnosti exploziv na základě místa artikulace a znělosti. Výsledky přehledně konfrontuje s údaji, které uvádí dosavadní literatura. Rozdíly vysvětluje zejména na základě odlišností analyzovaného řečového materiálu. Důležitý je komentář k postavení /g/ v intervokalické a neintervokalické pozici. Za přínosné lze považovat srovnání temporálních vlastností kanonicky a nekanonicky realizovaných exploziv, které odůvodňuje různými fyziologickými a aerodynamickými podmínkami podle znělosti a místa artikulace. Zmínka o trvání /d/ neplatí zcela v případě Mluvnice češtiny I. Doslovnou citaci (zde Duběda, 2005:86) nutno uvést v uvozovkách. Kapitola je zakončena užitečným srovnáním s výsledky předchozího výzkumu kanonicky realizovaných intervokalických exploziv (Machač, 2006) a patřičnými závěry. Obecné závěry jsou jasně formulované.

Dále se autor zabývá možným vlivem různých kontextů: hláskové okolí, pozice v mluvním taktu, pohlaví mluvčího, artikulační tempo. Nové výsledky přináší zejména kapitola pátá, v níž je zkoumán vliv hláskového okolí, a devátá, která se věnuje trvání hlásek při nekanonických realizacích exploziv. Výpovědní hodnotu výsledků poněkud snižuje spojení obstruentů a sonor do stejného (neintervokalického) okolí (nVEV), neboť – jak autor sám ve výzkumu ukazuje – se z hlediska vlivu na trvání exploziv jedná o dosti nehomogenní skupinu. Podobný princip platí i pro kapitoly o vlivu artikulačního tempa a pohlaví mluvčího na trvání exploziv. Opodstatněnost této výtky nakonec autor sám ukazuje v závěrečné, velmi užitečné kapitole o variabilitě realizací exploziv.

Výzkum, který Jaroslav Šimek prováděl, je pracný a časově velmi náročný. Samotná práce se vyznačuje srozumitelností a přehledností, která je podporována jak rozsáhlou tabelací výsledů, tak jejich ilustrativním grafickým znázorněním a shrnutím výsledků v každé kapitole.

Předkládaná práce splňuje svým obsahem i rozsahem požadavky kladené na magisterskou práci. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem ji doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení **velmi dobře**.

V Praze 30. ledna 2011 .....

PhDr. Pavel Machač, Ph.D.

Fonetický ústav FF UK